

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерства образования и науки Республики Дагестан

МКУ "УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ" МУНИЦИПАЛЬНОГО

ОБРАЗОВАНИЯ "ХАСАВЮРТОВСКОГО РАЙОНА"

МКОУ "Генжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева"

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

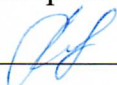

Темиртдинова С.А

Протокол №1
от «27» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель
директора по УВР

Шихмурзаева Г.К.

Протокол №1
от «27» 08 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Махтиев А.С.

Приказ №652
от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык (кумыкский)»

для обучающихся 4 класса

с.Генжеаул 2024-2025

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Аслу школалар учун яратылган ана тилден уьлгюлю программа
Федерал

пачалыкъ билим берив стандартны (ФГОС-ну) аслу умуми билим берив
про-

граммасыны талапларына кюрчюленип тизилген. Шо стандартларда
муаллим-

лени ишинде янгы педагогика къайдаланы къоллав масъалалары,
охувчуланы

хас айрылыкълары, оланы чагъы, билим ва оьсюв даражалары, гъалиги
жамият

яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай сынавлары ва илму-
ахтарыв

ишлер гёз алгъа тутулган.

Янгы программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден
уьйренивге, оланы сакълавгъа ва оьсдюрювге, ана тилде аслу умуми
билим

алывда янгы имканлыкълар болдурувгъа, тилибизде халкъыбызны
милли хаси-

ятларын сакълавгъа бакъдырылган. Шолайлыкъда, билим берив
программа

гъар охувчуну билим даражаларын артдырывгъа эркин ёл ача, ону
класда яда

уьйде оьзбашына чалышагъанда интернет булан пайдаланмагъа,
билимин ва

тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Къумукъ тилде юрюлеген дарслар жамият къуллугъун кюте: олар милле-

тибизни менлигин сакълай, ана тилде гъакълашыв, къатнашыв чараланы кюте-

генден къайры да, халкъны маданият байлыгъын артдыра, пикир этив мер-

дешлерин камиллешдире.

Башлапгъы класларда къумукъ тилни уыйретивню башлапгъы аслу борчлары шулардыр:

1) яшланы англап охумагъа ва язмагъа уыйретмек;

2) яшланы адабият тилни къайдаларына кюрчюленип сейлемеге ва язмагъа уыйретмек;

3) билимни ва тарбияны кюрчюсю болгъан китап булан ишлеп болагъан этмек ва язывгъа уыйретивню натижасында яшланы яшавунда инг де герекли

англавланы яратмакъ, оланы пикрусун ва сёз хазнасын теренлешдирмек;

4) ана тилге ва охувгъа яшланы гъаваслыгъын ва оюн бакъдырмакъ учун тилни ва адабиятны гъакъында башлапгъы маълуматланы бермек;

5) ана тил дарсларда уыйретилген материалны чечип болагъан бажарыв-

лукъну яратмакъ, яшланы пикир этив мердешлерин болдурмакъ;

6) ана тилге асырап янашма уыйретмек, оларда наслудан наслугъа бериле

гелген къумукъ халкъны асил хасиятларыны уългюлерин болдурмакъ;

Къумукъ тилде юрюлеген дарслар охувчуланы тилин оьсдюрювде, оланы

тилини бай этивде, яшланы тил культурасын ва сёйлев имканлыкъларын артды-

рывда аслу кюрчюлеринден бири болуп токътай.

Ана тилни кѐмеклиги булан «Къумукъ тил» предмет чечме герекли аслу
масъалаланы яшавгъа чыгъармакъ учун Програма кютме герекли
борчлар

шулардыр:

- дагъыстан тиллени арасында ана тилни милли маданияты йимик
къабул

этмек;

- тюз авуз ва языв тил инсанны културасыны хас айрылыкълары экенин
билмек;

- къатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог, монолог, авуз
ва

языв тиллер булан тюз пайдаланмакъ;

- ана тил адамлар учун гъакълашыв, къатнашыв чара экенин англамакъ,
къылыкъ-эстетика якъдан тарбияламакъ;

- яшларда яратывчулукъ къайдаланы камиллешдирмек.

Ана тилни предмет гысапда уйренивде ону алдына салынгъан
муратла-

ны яшавгъа чыгъармакъ учун практика ёлунда чечме герекли
масъалалар:

- къатнашыв, гъакълашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун, яшланы
тил байлыгъын оьсдюрюв, пикир этив мердешлерин болдурув;

- башлапгъы класланы охувчуларын фонетика, лексика, пунктуация, ор-
фография, орфоэпия, сѣзню тизими, морфология, синтаксис деген
системли

курсу гъакъда башлапгъы англавлар булан таныш этив;

- къатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог, монолог, авуз ва

языв тилден тюз пайдаланыв, тюз языв ва тюз охув булан, авуз ва языв текстлер

булан байлавлу тизив мердешлени болдурув;

- охувчуларда ана тилни милли маданияты йимик къабул этивню, мил-летни менлигин сакълайгъан къайдагъа йимик янашывну тарбиялав.

Башлапгъы класларда ана тилни уйретиw тилни гъакъындагъы илмугъа ва тил оьсдюрювге бакъгъан якъда биринчи абат гъисаплана. Ана тил дарслар

оьзге охув предметлер, айры алгъанда охув дарслар булан тыгъыс байлавлукъда

юрютюлме герек.

Уьлгюлю программа муаллимлеге шулай имканлыкълар бережек:

1) башлапгъы класлар учунгъу Федерал билим берив стандартларда гёрсетилген метапредметлик, энчилик ва предметлик гъасиллеге етишмеге кё-

мек этежек;

2) «Къумукъ тил» предметни планлашдырылгъан гъасиллерини

къурулушун, ону ичделигин ичделигин учунгъу йыллагъа ва сагъатлагъа гёре

бёлюп Федерал билим берив стандартлагъа, башлапгъы класлар учун онга-

рылгъан Уьлгюлю аслу билим программасына ва Уьлгюлю тарбиялав програм-

магъа гёре гелишдирме кёмек этежек;

3) гъар класда болмагъа герек календар-тематика планланы камил-

лешдирмеге, дарсларда юрюлмеге герек тюрлю-тюрлю ишлени
теренлешдир-

меге кѐмек этежек.

Ана тилни уйретивню курсу охув-язывгъа уйретивден башлана. Охув-
язывгъа уйретив сентябр айдан башланып апрел айгъа ерли узатыла.
Охув

язывгъа уйретив аваз аналитика-синтетика къайда булан оьтгериле.
Яшлар

жумлаланы сѐзлеге, сѐзлени бувунлагъа, бувунланы авазлагъа
айырагъан ва

бувунлардан сѐзлер, сѐзлерден жумлалар тизме къаст этелер. Ондан
къайры

языв дарсларда охувчулар янгы гъарпны элементлерин этме, охув
дарсда гечге-

нин янгы гъарп булан язывда байлама уйренелер.

Программада охув предмет башлапгъы класларда гѐрсетилген план-
лашдырылгъан гъасиллери (энчили, метапредметли ва предметли) не
муратлар-

да уйренилме гереги гѐрсетилген. Энчили ва метапредметли гъасиллер
адат-

лангъан методика къайдаларда ва ана тилни уйренегенде огъар хас
болагъан

метод къайдалагъа гѐре берилген. Программаны предметли
планлашдырылгъан

гъасиллери йыллагъа гѐре берилген.

Программада охув материал класлагъа гѐре пайлангъан, темаланы
гезиги,

оланы уйренегенде предметни ичделигине ва яшланы психология айры-

лыкъларын, оланы чагъын гысапгъа алып сагъатланы къадары да берилген.

Программа учителни яратывчулукъ сиптечилигин кемитмей, огъар программаны аслу ичделигин сакълап, тюрлю-тюрлю метод ёлланы къолламагъа

имканлыкъ бере.

АНА ТИЛГЕ УЙРЕТИВНИ ИЧДЕЛИГИ

Фонетика ва графика

Авазланы бёлюклери, оланы белгилери, хасиятлары. Сёздеги авазланы ва

гъарпланы чечив.

Орфоэпия

Сёйлевде интонацияны тюз къоллав. Авазланы айтыв нормалары, оланы

авуз тилде къолланышы; ургъуну къолланышы.

Лексика

Такрарлав ва давам этив: авуз ва языв тилде маънадаш, къаршыдаш сёз-

лени ва эсгиленген сёзлени къоллав.

Авуз ва языв тилде бирикген сёзтагъымланы къолланышын тергев.

Сёзню тизими (морфемика)

Формалары алышынагъан сёзлени тизими: тамур, тюрп, къошумча (такрарлав). Бир-бир тил гесимлени къошумчаларыны маъналары.

Морфология

Оъзбашына къолланагъан ва кѣмекчи тил гесимлер.

Атлыкъ. Хас ва жынс атлыкълар, оланы белгилери ва язылышы. Атлыкъланы гелишлеге гѣре тюрленивю. Гелишлени соравлары ва къошумчала-

ры.

Сыпатлыкъ. Маъналарына гѣре сыпатлыкъланы бѣлюклери. Сыпатлыкъны этилиши. Сыпатлыкъны жумлада кютеген къуллугъу.

Санавлукъ. Маъналарына къарап санавлукъланы тюрлюлери, оланы маъналары ва этилиши.

Орунча. Бет орунчалар. Орунчаланы тюз язылышы.

Ишлик. Ишликлени белгисиз къалиби. Ишликни барлыкъ ва ёкълукъ къалиплери. Ишликлени бетлеге, санавлагъа ва заманлагъа гѣре тюрленивю.

Ишликни жумлада кютеген къуллугъу.

Гъаллыкъ. Маънасына къарап гъаллыкъланы тюрлюлери, гъаллыкъны жумлада кютеген къуллугъу.

Синтаксис

Сѣз, сѣзтагъым ва жумла, оланы ошашлыгъы ва башгъалыгъы.

Жумлада

сѣзлени ва сѣзтагъымланы бавлавлугъу.

Простой ва къошма жумлалар.

Жумланы баш уьюрлери. Генглешген ва генглешмеген жумлалар. Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Толумлукъ. Гъал.

Жумланы бир жынслы уьюрлери. Бир жынслы уьюрлени янында айырым.

Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлада такрарлав интонация.

Текст. Текстни түрлүлери: хабарлар, суратлав ва ойлашыв текстлер, оланы белгилери.

Орфография и пунктуация

1-нчи, 2-нчи ва 3-нчю класларда гечилген правилоланы такрарлав.

Тюзья-

зыв масъалаланы чечмек учун къолланагъан орфография къайдалар.

Орфография сёзлюкню къоллав.

Язылыш къайдалар ва оланы къолланышы:

- хас ва жынс атлыкъланы язылышы (такрарлав);
- орунчаланы тюз язылышы;
- бир жынслы уйурлери булангъы жумлада токътав белгилер.

Тил оьсдюрюв

Текстде айтылагъан затны камиллешдириш. Текстге ат салыв. Хабарлав, суратлав, пикирлешив текстлер. Оьзбашына ва бары да клас булан бирче охул-

гъан текстни планын тизив. Плангъа гёре охулгъан текстни маънасын толу кю-

йде айтыш. Оьзбашына этилген плангъа гёре текстни толу ва къысгъартылгъан

изложениесин языш. Диалог ва монолог. Къатнашывну къылыкъ къайдаларын

къоллав: къутлав кагъыз языш. Текстни тюзлев.

4-нчи класда «Къумукъ тил» предметни уйрениш шулай универсал охув гъаракатланы болушдурмагъа кёмек эте.

Тюшюнюв универсал охув гъаракатларын:

Аслу логика гъаракатлар:

— тил гесимлени бир-бири булан тенгleshдирмек учун олана кюрчю тен-
гleshдирип белгилерин токъташдырмакъ;

— сёзлени тил гесимлеге гёре айырмакъ;

— тил гесимлени оланы тюрлю-тюрлю белгилерине гёре бёлмек
(масала,
хас ва жынс, заманы);

— жумлаланы оланы къайсы буса да бир белгисине гёре айырмакъ;

— тил гесимлени ва жумлаланы оланы белгилерине гёре айырып
билмек;

— тил гесимлени ва жумлаланы берилген белгилерине гёре авуздан
айы-

рып билмек;

— гечилген англавланы (тил гесим, простой ва къошма жумла, бир
жынслы уьюрлер ва оьзгелери) билмек, шо англавланы оланы
белгилери булан
нисбатлашдырып бажармакъ.

Аслу ахтарыв гъаракатлар:

— бир нече вариантда этилген тапшурувну тенгleshдирип, чинк де
къыйышагъан вариантын таклиф этив;

— берилген алгоритмге гёре авазланы, гъарпланы, сёзню тизимин, тил
гесимлени анализ этмек, жумланы уьюрлеге гёре чечмек;

— гъасиллер чыгъармакъ, оланы материалгъа тергев юрютюп, мисаллар
гелтирип бекleshдирмек (бёлюклеге айырып, тенгleshдирип, илму-
ахтарыв
ишлер оьтгерив);

— ситуацияны барышын гёз алгъа тутмакъ;

Маълуматланы (информацияны) уьстюнде иш гёрюв:

— кюрчю маълуматланы табып бажарыв, тапшурув ишлени юрютегенде сёзлюклени тюрлю-тюрлю справочниклени кьоллап бажармакъ, работать со

словарями; оланы кьоллап кьошум материал жыймакъ;

— муаллимни тапшурувуна гёре озбашына тюз берилген информацияны

тюз берилмеген информациядан айырып билмек;

— Интернет булан пайдаланагъанда муаллимлени, ата-ананы кёмеклиги булан информацияны излейгенде аманлыкъ кьайдаларын сакъламакъ;

— озбашына схемалар, таблицалар тизмек;

Гьакълашыв универсал охув гьаракатлары:

Гьакълашыв:

— озгелени сейлевюне тынгламакъ, сейленеген затны англамакъ, кьол-

ланагъан сёзлени аслуларын эсде сакъламакъ;

— гьакълашыв, тюшюнюв масъалаланы чечмек учун тилни им-

канлыкъларын актив кюйде кьолламакъ; монологну, диалогну герекли ерде тюз

кьоллап бажармакъ, оларда маънадашланы, аваздашланы, кьаршыдашланы,

тенглешдириллени тюз кьоллав;

— гьакълашыв, тюшюнюв масъалаланы чечмек учун тилни им-

канлыкъларын актив кюйде кьолламакъ;

— сёйлев тилде кьолланагъан адат-кылыкъ (этика) сёзлени (хошгелди-

гиз, танг яхшы болсун, савбол, яхшы ёл, уьююзге яхшылыкъ, гечегиз
яхшы

болсун) ерине гёре тюз къоллап бажарыв;

— авуз ва языв тилде текстлер тизмек, оланы тюрлюлерин,
оьзтеречили-

гин гёзалгъа тутуп хабарлав;

— чебер асарны таъсир этген ерлерин къоллап текстни хабарлав
(пикир-

лешив, суратлав, хабарлав);

— берилген темагъа яда суратгъа гёре охулгъан асарны авуздан артын
узатыв.

— гиччирек докладлар язмакъ; докладгъа гёрсетив материал(суратлар,
плакатлар; презентация) онгармакъ;

Низамлашдырыв универсал охув гъаракатлары:

Къурулуш (самоорганизация):

— охув масъаланы чечип, гъасиллер чыгъармакъ учун оьзюню гъара-
катларын планлашдырмакъ;

— гъаракатланы гелишин низамлашдырмакъ; къутгъарылып къалма
йимик янгылышланы гёз алгъа тутмакъ;

Оьзю оьзюн тергев:

— гъар тапшурувну кютегенде гъасиллер чыгъарып янгылышлар
къутгъарылмасын учун гъаракатны юрюлюшюне тергев бермек;

— оьзю яда ёлдашлары этген тапшурувларда къутгъарылгъан янгылыш-
ланы табып, оланы англатып бажармакъ;

— этилген ишни гъасилин чыгъарып огъар къыймат берип бажармакъ;

— оъзюне берген кыйматны тюз англамакъ.

Бирче иш гёрюв:

— бирче юрюлеген ишни мурадын англамакъ, шо муратгъа етишмек учун

гъаракатланы нисбатламакъ: ким не этежекни токъташдырмакъ, сёйлешмек,

планлар къурмакъ, гъасиллени токъташдырмакъ;

— башчылыкъ этме гъазирлигин гёрсетмек, тапшурулгъан ишлени кю-
тмек, тынглавлу болмакъ;

— тапшурулгъан ишни жаваплы кюйде этмек;

— ортакъ ишге оъзю этген къошумну кыйматламакъ;

— уьлгюге яда плангъа гёре проект ишлер оьтгермек.

БАШЛАПГЫ КЛАСЛАРДА «КЪУМУКЪ ТИЛ» ПРЕДМЕТНИ

УЪЙРЕНИВДЕ ОХУВЧУЛАР ЕТИШМЕ ГЕРЕКЛИ

ПЛАНЛАШДЫРЫЛГЪАН ГЪАСИЛЛЕРИ

ЭНЧИЛИ ГЪАСИЛЛЕРИ

(личностные результаты)

Башлапгы класларда ана тилни уъйренивде охувчулар етишме герекли энчили гъасиллер шулардыр:

ватандаш-патриотлукъ тарбиялав:

— оъз Ватанына (Россиягъа ва Дагъыстангъа) охувчуланы кыйматлы

къаравун болдурув, оланы ватандаш бирлигин тарбиялав;

— Ватанны сююв, абурлав, оъзюню миллетине амин болув, анадаш топу-

рагъыбыз Къумукътюзге бакъгъан сююв гыслени тарбиялав ва патриот гысле-

рин гючлендирив;

— оъз халкъыны тарихин, тилин билип, Ватаныны алдында жаваплыкъны

тарбиялав; къумукъ тилни халкъыбызны тарихин, маданиятын уъйренивде

агъамиятлыгъын билдирив;

— охувчуланы анадаш халкъыбызгъа ва оъзге халкълагъа бакъгъан сюювюн артдырыв;

— дюньягъа тюз къаравларын яратыв; башгъа тили, дини бар халкълагъа,

адамлагъа абурлу кюйде янашыв;

— гъаллашыв бажарывлукъларын яратыв; гъар тюрлю ишлерде уллулар

ва гиччилер булан байлавлукълар юрютме уыйретив;

— охувгъа жаваплы кюйде янашып, оъз камиллешивге, оъзбашына билим

алывгъа гъавасландырыв;

— жамиятда юрюлеген яшав-туруш гъалланы бидирив; къувунлу гъалларда оъзюн тутуп ва башгъалагъа зиян болмайгъан гъалда иш гёрме уыйретив;

— экология культурасын яратыв;

— уьягълюню агъамиятлылыгъын англатыв, агълюню вакиллерине рагъмулу янашып яшама уыйретив;

— охувчуланы эстетика гъакъылын оъсдюрюв;

— загъматгъа тюз къаравну, жамият борчну кютме гъазирликни, намуслукъну, адамланы ишлерин ва хасиятларын тюз багъавлавну ёлларын сезди-

рив;

ругъ ва эдеп-къылыкъ тарбиялав:

— тарыкълы затны тюз алып, оъзбашына пикир этип, охув масъалаланы оъзбашына чечме уыйретив;

— гъар адамгъа тюз ярашып, ону яшав сынавларына гёре оъзтёречелигин,

яшавгъа оъзтёрече къаравун тюз англав;

— гъалиги замангъы агъамиятлы масъалаланы ичинде баш алып болмагъа

уыйретив;

— ругъ байлыкълардан пайдаланма уыйретив;

— эдеп-инсап, кылык-тарбия, адамга языксынып, уллуга абур,
сый,

гюрмет этив хасиятланы тарбиялав;— яшав галланы тюз англамага,
оланы

агамиятын, себеплерин, бир-бири булангы аралыкларын уйретив;

— касбу булан байлавлу ва башга тюрлю масалаланы чечмеге
уйрет-

мек (галлашыв, маълумат излев, анализ этив, бирликде иш герюв);

эстетика тарбиялав:

— охувчуланы чебер эстетика осювюне тийишли шартлар болдурув,
оланы яратывчулук бажарывлукларын оسدюрюв;

— адамдагы, айлана табияттагы ативлюкню, гезелликни герме, ону
се-

зме, гис этме уйретив.

— текстни, асарны чебер охуйганда сакланма герек кайдалар, оланы
эстетика янын сезмеге уйретив; гяр чебер асарда ативлюкню,
чеберликни

аламатлары гис этме уйретив.

— чебер асарлага, чебер сейлевге эстетика якдан бага берме, оланы
чебер аламатларын аян этме уйретив.

— бизин адатларыбызны, кумук халкга хас болаган кылыклары,
хасиятланы асырап, аяп, озлени хас кюнде юрютмеге ва сакламага
уйре-

тив

савлук саклав тарбиялав:

— савлукга, каркярага пайдалы ва савлукга коркучсуз гяра-

катлагъа етишмекни тарбиялав;

— къаркъара савлугъун ва ругъ савлугъун аяп сакълама уыйретив.

загъмат тарбия:

— яшлыкъ загъматда чыныгъагъанын англатып, яшавдан ва чебер асар-

лардан мисаллар гелтирип, охувчуланы гъар тюрлю загъмат мердешлеге, гелти-

рив

— охувчуланы иштагъын тартагъан мердешли саниятлагъа къуршав.

экология тарбия:

— яшланы табиатны сакълав ва къорув ругъда тарбилав, табиатны къоруп

сакълавну гъакъында да англатыв ишлер оьтгерив;

— табиатны суратлайгъан текстлени гечегенде айлана табиатдагъы алив-

люкню, гёзелликни гёрме, сезме, гъис этме уыйретив;

— табиатны тазалыгъын болдурма, огъар зарал гелтиреген гъаракатлардан сакъланмагъа уыйретив;

илму-ахтарыв билимин къыйматлав:

— дюньяны гёрюнюшюн суратлайгъан башлапгъы илму англавларын,

шолай да тилни системасы булан байлавлу англавларын теренлешдирив;

— яшланы теренден ойлашдырагъан масъалалагъа тергевюн бакъдырып,

оланы оьзбашына илму-ахтарыв ишлер юрютме бажарывчулугъун теренлешди-

римек;

МЕТАПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

Башлапгъы класларда «Къумукъ тил» предметни уйренивде охувчулар етишме герекли метапредметлик гъасиллери шулардыр:

Аслу логика гъаракатлары:

— тил оьлчевлени (аварны, сёзню, жумланы ва текстни) олар кюрчюленген белгилеге гёре (грамматика, лексика ва шотай башгъа белгилеге гёре) бир-

бири булан тенгleshдирмек; оланы ортакъ яда айырагъан белгилерин токъташдырмакъ;

— тил оьлчевлени рас гелеген белгилерин токъташдырмакъ;

— тил оьлчевлени аслу белгилерин токъташдырмакъ (авазланы, тил гесимлени, жумлаланы, текстлени); оланы бёлюклеген гёре айырмакъ;

— охувчуланы оьзбашына герекли маълуматланы тапмагъа уйретмек; муаллимни алгоритмасына гёре тилибизге хас болагъан ва хас болмайгъан бел-

гилеге охувчуланы тергевюн тартмакъ; оьзбашына тил оьлчевлени уьстюнде

ишлемек;

— охув масъаланы чечегенде маълуматлар азлыкъ этегенни гъис этип, ян-

гы къошум маълуматлар гелтирип билмек;

— тил материалны уьстюнде ишлейгенде белгили бир гъалны тувдурагъан шартланы гелишин, себебин англатып, натижа чыгъармакъ.

Аслу илму-ахтарыв гъаракатлар:

— муаллимни кёмежлиги булан илму-ахтарыв ишни мурадын билмек;

— тапшурувну этилежек вариантларын тенгleshдирип, олардан лап да

къыйышагъан вариантын англатып бажармакъ (алдано къ берилген белгилеге

гёре);

— алдано къ берилген плангъа гёре гиччирек илму-ахтарыв иш оьтгермек;

берилген плангъа гёре проект тапшурувну кютмек;

— натижалар чыгъармакъ, оьзю оьтгерген ахтарыв ишлеге гёре далиллер

гелтирип толумлашдырмакъ (бёлюклеге бёлюп, тенгleshдирип);

— уллулагъа сорап, оланы да къуршап, проект иш оьтгермек;

Информацияны уьстюнде ишлев:

— герек-тарыкъ кюрчю материалланы (источниклени) табып бажармакъ, масала, талап этилеген информациягъа гёре сёзлюклени къоллап бажармакъ;

— сёзлюклени, охув китапланы къоллап тюз ва тюз тюгюл информацияны айырып билмек;

— муаллимни, уллуланы, ата-ананны кемеклиги булан сёзлени язылышы,

айтылышы, этилиши, оланы маъналары гъакъында къоркъунчсуз чараланы

гёрюп, информация тапмагъа уьйренмек;

— салынган охув масъалагъа гёре языв ва авуз текстлер гелтирип бажа-

рмакъ, оьзю тил масалаларына багъышланган шолай таблицалар ва схемалар

этип бажармакъ;

Башлапгъы школада охув йылны ахырына шулай гъакълашыв универсал

охув гъаракатланы болдурма герек:

Гъакълашыв:

— оъзюню ойларын ва гъислерин языв тилде яда авуздан салынган му-
ратгъа ва белгили бир вгъвалатгъа гёре тюз къуруп ва англатып
болмакъ;

— сёйлевчюге гъюрметли кюйде янашып, диалогда ва эришивлю
масъаланы арагъа салып ойлашагъанда оъзюню тюз ёлда тутуп
бажармакъ;

— ойлар, пикрулар, къаравлар рас гелмей, бир нече тюрлю болма
ярайгъанны англамакъ;

— пикруларын, ойларын башгъалар булангъы аралыкъда сёйлевню кы-
лыкъ къайдаларындан тайышмай айтмакъ;

— авуз ва языв тиллерде ситуациягъа гёре текстлер тизип билмек (су-
ратлав, ойлашыв ва хабарлав);

— оъзю яда биревлер булан бирче этген илму-ахтарыв ишни натижасын
чыгъарып гиччирек докладлар этип бажармакъ;

— этеген докладына гёре суратлар, слайдлар этип, оланы къоллап
бажар-
макъ.

Гъакълашыв (коммуникативный):

— жумлаланы оъзюню сёйлевюнде ситуациягъа гёре тюз къоллап
бажар-

макъ;

— оъзгелени сёйлевюне янашып тынглап ва сёйлеп бажармакъ,
сёйлене-

ген затны англамакъ, сёйлевде къолланагъан янгы сёзлени эсде
сакъламакъ ва

сёйлев чеберликни гъис этмек;

— текстни чебер охуп, текстге сораулар салып ва ону авуздан хабарлап
билмек;

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз къоллап бажар-
макъ;

Охув йылны ахырына башлапгъы класларда болдурулагъан
низамлашды-

рылгъан универсал охув гъаракатлары.

К концу обучения в начальной школе у обучающегося формируются ре-
гулятивные универсальные учебные действия

Оъзю оъзюн низамлав (самоорганизация):

— натижа чыгъармакъ учун оъзю оъзюню ишин салынгъан масъалагъа
гёре планлашдырып бажармакъ;

— этме герек ишлени низамлы, системалы кюйде оьтгермек.

Оъзю-оъзюн тергев:

— тюзевлю, онглу ва тюзевсюз, онгсуз этилген охув ишлени себебин
токъташдырып, исбат этип бажармакъ;

— сёйлевде ва язывда къутгъарылгъан янгылышланы эбинден гелмек
учун оъзюню охув гъаракатларын тюзелтип бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын охув масъалалар булан (тил оьлчевлени
къолланышы, оланы хасиятлары булан) гелишдирип бажармакъ;

— тил материалын къоллайгъанда къутгъарылгъан орфография ва пунк-
туация янгылышланы табып бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын оъзюню классында охуйгъан яшланы
гъаракатлары булан тенгleshдирип, оланы берилген белгилеге,
оьлчевлеге гёре

тюз къыйматлап бажармакъ;

Бирче гъаракат гёрюв:

— охув масъалаланы чечивде салынгъан аз заманны ичинде яда узакъ
за-

манны ичинде этилме герек ишлени чечмек учун гъаракат этмек;

— бирче юрюлежек ишлени мурадын англап, ортакъ ишни планлашды-
рып, сёйлешип, арагъа салып ойлашып салынгъан муратгъа етишмек
учун

къаст этмек;

— башчылыкъ этме, тапшурувланы кютме, ирия болма, давлашыв, тюр-
тюшюв масъалаланы чечмеге гъазир болмакъ;

— оъзюне тапшурулгъан жаваплы ишни кютме гъазир турмакъ;

— ортакъ ишге оъзю этген къошумну къыйматлап билмек;

— берилген уьлгюге гёре ортакъ проектлени оьтгерме гъазир болмакъ.

ПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

Охув йылны ахырына 4-нчю класны охувчусу уьйренежек:

— Дагъыстанда ва Россияда тиллени кёплюгюн англамакъ, тил халкъны
инг де уллу ругъ байлыгъы экенни англамакъ;

— ана тил адамлар учун гъакълашыв, къатнашыв чара экенин
англамакъ;

къумукъ тилни яшавда кютеген къуллугъун билмек;

— ана тилде тюз сёйлев ва тюз языв адамны умуми культурасын
гёрсете-

ген бир аламат экенни англамакъ;

— сёзлени авазлагъа ва гъарплагъа гёре чечмек;

— берилген сёзлеге маънадашлар ва къаршыдашлар табып язмакъ

— маъналары четим тиеген сёзлени текстден табып, оланы маъналарын сёзлюклени кёмежлиги булан ачыкъ этмек;

— сёзню тизимине гёре чечмек, ону схемасын этмек, сёзню тизимин схема булан нисбатлашдырмакъ;

— атлыкъланы грамматика белгилерин билмек: теклик ва кёплюк санавдагъы атлыкълар, хас ва жынс атлыкълар, атлыкъланы гелишлеге гёре тюрлендирмек,

ооланы

маъналарын англамакъ; гелиш къошумчаланы айырып билмек; сёйлев тилде

атлыкъланы тюрлю-тюрлю къалиплерде къолламакъ; соравлагъа гёре текстден

атлыкъланы табып олар къайсы гелиште экенни англатмакъ;

— тил гесим гысапда сыпатлыкъланы маънасын ва жумлада кютеген къул-

лугъун билмек; сыпатлыкъланы маъналарына гёре тюрлюлерин, оланы этили-

шин англатмакъ; атлыкъ булан гелген сыпатлыкъланы алышынмайгъанын ми-

саллар гелтирип англатмакъ.

— маънадаш ва къаршыдаш атлыкъланы ва сыпатлыкъланы къоллап билмек;

— атлыкъланы ва сыпатлыкъланы тизимине гёре чечмек;

— тил гесим гысапда санавлукъланы маъналарын ва жумлада кютеген къллугъун билмек; сыпатлыкъланы маъналарына гёре тюрлюлерин, оланы

этилишин англамакъ;

— орунчаланы тилде кютеген къллугъун англамакъ; оланы язылышын билмек; текстде ёлугъагъан орунчаланы тапмакъ; текстдеги атлыкъланы орнуна

орунчалар кълламакъ; орунчаланы бетлеге ва санавлагъа гёре алышдырмакъ;

— ишлик маъналы тил гесим гысапда нени англатагъанны билмек;

ишликни белгисиз къллиби, барлыкъ ва ёкълукъ къллиплерини этилишин, ола-

ны бетлеге ва санавлагъа гёре тюрленишин; тилде кютеген къллугъун англа-

тып бажармакъ;

— маъналары ювукъ яда маъналары бири-бирине кълршы ишликлени авуз ва языв тилде кълллап бажармакъ;

— ишликлени тюрлю-тюрлю заманлагъа салып жумлалар кълрмакъ, гич-чирек текст яратмакъ;

— ишликлени тизимине гёре чечмек;

— текстде ишликлени заманларын алышдырмакъ (масала: текстдеги ишликлени гетген замангъа салып язмакъ):

— гъллыкълны аслу маънасын, маънасына кълрап оланы тюрлюлерин билмек; гъллыкъланы кълллап сёзтагълмлар, жумлалар тизмек; гъллыкъллагъа маънадаш ва кълршыдаш сёзлер язмакъ;

— сёзню де, сёзтагъымны да, жумланы да бир-биринден айырып билмек;

— простой ва къошма жумлаланы бир-биринде айырып билмек;

— жумланы грамматика тюбю не экенни англамакъ; жумланы баш ва экинчи даражалы уьюрлерин айырып билмек;

— белгилерине гёре генглешген ва генглешмеген жумлаланы айырып та-

нымакъ; генглешмеген жумлаланы генглешдирип бажармакъ;
генглешмеген

жумлагъа сыпатлыкълар, гъаллыкълар къошуп генглешдирмек;

— текстден бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаланы оланы белгилерине гёре айырып билмек, оланы тюз интонация булан охумакъ, токътав белги-

лени салмакъ;

бир жынслы уьюрлени янында айыргъычны, байлавучланы къоллап жум-

лалар тизмек; бир жынслы уьюрлери булангъы жумлалар тизип бажармакъ;

— берилген сёзлеге гёре оланы къалиплерин тюз къоллап, бир-бири булан маъна ва грамматика якъдан гелишдирип жумлалар тизмек;

— гечилген тил гесимлени къоллап жумлалар тизмек;

— простой ва къошма, генглешген ва генглешмеген жумлаланы къоллап, бир жынслы уьюрлери булангъы текст тизмек, ону анализ этмек;

— текстни темасын англамакъ, аслу пикрусун ачыкъ этмек, маънасына ва

темасына гёре огъар ат салмакъ ва план къурмакъ;

— сёзню тизимине гёре чечмек, ону схемасын этмек, сёзню тизимин схе-

ма булан нисбатлашдырмакъ;

— простой жумланы синтаксис якъдан чечмек;

— сёздеги орфограмманы гёрсетип бажармакъ;

— уйренген правилоланы язывда къоллап бажармакъ;

— 85 сёзю булангъы текстни тюз гёчюрмек;

— диктовкагъа гёре 80 сёзю булангъы текстни язмагъа;

— гечилген правилолагъа текстде къутгъарылгъан янгылышланы тюзлемек;

— сёйлев ситуациясын англама (сёйлевню мурадын, сёйлев ким булан ва

къайда юрюлегенин) ва шо ситуациягъа гёре тюз сёйлемек;

— авуздан диалоглар ва монологлар тизмеге (3-5 жумладан), оланы тюз орфоэпия нормалагъа гёре охумагъа

соблюдая орфоэпические нормы, правильную интонацию, нормы речево-

го взаимодействия;

— текстни темасын, ону аслу маънасын англап, олагъа гёре текстге ат такъмагъа;

— текстдеги жумлаланы гелишини гезигин тюзлемек;

— берилген текстге гёре план тизмеге;

— текстни хабарламагъа (авуздан яда язып);

— осуществлять выборочный пересказ текста (устно);

— берилген темагъа гёре сочинение язмагъа;

— текстни тюрлю-тюрлю къайдада охумагъа (таныш болув охув, ахтарыв

охув, маълуматлар излеп охув;

— оъзюню сёзлери булан гечилген англавланы англатмагъа;

— охулгъан текстге гёре оъз къаравун айтып бажарма;

— башгъаланы гыслерин англама жаны авуртуп къарама;

— жумлаланы оъзюню сейлевюнде къоллап болув;

— оъзгелени сейлевюне тынгламакъ, сейленеген затны англамакъ;

— текстны чебер охумакъ ва хабар этип айтып бажарыв;

— ёлдашлары булан лакъыр этип бажарыв.

— пикруну айтмакъ учун инг де къыйышагъан сёзю сайлап къоллама;

— къумукъ тилни орфография сёзлюгю булан пайдаланма

— муаллимни ёлбашчылыгъы булан текстге гёре сорав жумлалардан тизилген план язма;

— коллектив къайдада тизилген (3-4 пунктлу) плангъа гёре гиччи текстни изложениесин язма;

— табиатны ва адамланы загъматына асасланып, оъзбашына жумлалар, гиччирек хабарлар тизме, язлыкъ ишлени гъакъында гиччирек кагъыз язмагъа;

— оъзюню эмоциялы гыслерин танглап бажарма;

— оъзгелени эмоциялы гыслерин танглап бажармакъ, сююнчюнден къуванып, тарыкълы ерде къайгъырып билме;

— охувгъа, язывгъа муштарлы болма;

— язывлу къайдада гъаллашма муштарлы болма;

— гъар айтылгъан яда язылгъан сезге жаваплы болма.

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз къоллап бажарма;

— байлавлу тилде кёп такрарланагъан бир йимик маъналы сёзлени тайдырып, текстни стил якъдан тюзлеме.

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылыв йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген.

Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озъюню къаравуна гёре алышдырып бола.

4 КЛАСС

№ п/п	Тема урока	Количество часов		Дата изучения		Д/З
		Всего	Конт. раб	По плану	По факту	
1	День знаний. Тянущие звуки и буквы. Созукъ авазлар ва гъарплар. Звуки и буквы е, ё, ю, я Е, ё, ю, я гъарплар ва авазлар.	1	0	02.09	02.09	
2	Глухие звуки. Тутукъ авазлар. Правописание букв е, ё, ю, я. Повторение . Е, ё, ю, я гъарпланы тюз языв. Такрарлав.	1	0	09.09	09.09	
3	Части слова. Сёзню гесеклери.	1	0	16.09	16.09	
4	Части слова. Сёзню гесеклери. Сложные слова. Къошма сёзлер	1	0	23.09	23.09	
5	Имя существительное. Атлыкъ	1	0	30.09	30.09	
6	Имя существительное	1	0	07.10	07.10	

	собственное и нарицательное. Хас ва жынс атлыкъ Имя существительное собственное и нарицательное. Хас ва жынс атлыкъ					
7	Падежи имён существительных Атлыкъны гелишлеге гёре тюрлениши Падежи имён существительных Атлыкъны гелишлеге гёре тюрлениши	1	0	14.10	14.10	
8	Диктант.	1	0	21.10	21.10	
9	Работа с ошибками. Повторение. Такрарлав. Прилагательное как часть речи. Маъналарына гёре сыпатлыкъны бёлюклери	1	0	28.10	28.10	
10	Прилагательное как часть речи. Маъналарына гёре сыпатлыкъны бёлюклери Правописание прилагательных.	1	0	11.11	11.11	

	Сыпатлакъны этилиши.					
11	Правописание прилагательных. Сыпатлакъны этилиши. Роль прилагательного в предложении Сыпатлыкъны жумлада кютеген къуллугъу.	1	0	18.11	18.11	
12	Роль прилагательного в предложении Сыпатлыкъны жумлада кютеген къуллугъу. Числительное Санавлукъ	1	0	25.11	25.11	
13	Числительное Санавлукъ	1	0	25.11	25.11	
14	Местоимение Орунча Местоимение Орунча	1	0	02.12	02.12	
15	Диктант	1	1	09.12	09.12	
16	Работа с ошибками. Правописание местоимения.Орунчаланы тюз язылышы. Правописание местоимения.Орунчаланы	1	0	16.12	16.12	

	тюз язылышы.					
17	Глагол Ишлик Неопределенная форма глагола Ишликлени белгисиз къалиби.	1	0	23.12	23.12	
18	Изменение глаголов по числам Ишликленибетлеге, санавлакъя ва заманлакъя гёре тюрленивю.	1	0	30.12	30.12	
19	Изменение глаголов по числам Ишликленибетлеге, санавлакъявазаманлакъягё ретюрленивю.	1	0	13.01		
20	Роль глагола в предложении Ишликни жумлада къуллугъу.	1	0	20.01		
21	Наречие Гъаллыкъ Наречие .	1	1	27.01		
22	Наречие . Закрепление	1	0	03.02		

	Гьаллыкъ Предложение. Жумла					
23	Главные члены предложения Жумлаланы баш уьюрлери Распространенные и не распространенные предложения Генглешгенвагенглешмеген жумлар	1	0	10.02		
24	Распространенные и не распространенные предложения Генглешген ва генглешмеген жумлар	1	0	17.02		
25	Диктант	1	1	24.02		
26	Работа над ошибками. Дополнение Толумлукъ Дополнение. Повторение . Толумлукъ. Беклешдирив.	1	0	03.03		
27	Дополнение. Закрепление Толумлукъ. Беклешдирив. Обстоятельство Гьал	1	0	10.03		
28	Обстоятельство	1	0	17.03		

	Гьал Однородные члены предложения Жумлада бир жынслы уьюрлери					
29	Однородные члены предложения. Закрепление Жумлада бир жынслы уьюрлери Запятая при однородных членах предложения Бир жынслы уьюрлени янында айырым	1	0	07.04		
30	Запятая при однородных членах предложения Бир жынслы уьюрлени янында айырым Наша речь и наш язык. Бизин тилибиз ва сёйлев тил.	1	0	14.04		
31	Тект.	1	0	21.04		
32	Типы текстов . Текстлер тюрлю -тюрлю бола	1	0	05.05		
33	Диктант	1	1	29.05		
34	Закрепление Работа с ошибками			28.05		

	Беклешдириг .					
ОБЩЕЕ КОЛИЧЕСТВО ЧАСОВ ПО ПРОГРАММЕ		34	4			